

ካንቶን ጁራ

ሓጺር መግለጺ ሰኢሊ
ፖለቲካዊ ስርዓት ሰዊዘርላንድ
ሃይማኖት
ናይ ነጻ ግዜ

ሓጺር መግለጺ ስእሊ

ዩራ (Jura) ሓንቲ ካብተን ኣብ ስዊዘርላንድ ዝርከባ 26 ካንቶናት እያ። ብዕድሚኣን ብስፍሓታን ካብተን ዝነአሳ ካንቶናት እያ።

ኣሃዛትን ሓቅታትን

ካንቶን ዩራ ልዕሊ 82 ሽሕ ነበርቲ ኣለዉዋ። ካብዚኦም ኣስታት 15% ወጻእተኛታት እዮም። 858 ትርብዒት ኪሜ ዝስፍሓታ ካንቶን ዩራ ኣብ 3 ኣውራጃታት ትምቀል፤ ደለሞንት (Delémont), ፖረንትሮዊን (Porrentruy), ሙቲየ (Moutier), ፍራንሽ ሞንታኝ (Franches-Montagnes)። 51 ምምሕዳራት ተጠቓልል እያ። ነፍሲ ወከፍ ከባቢ ብባህልን ቁጠባን ይፈላለዩ። ደለሞን Delémont] ርእሰ ከተማ እያ። ኣብ ካንቶን ዩራ [ፈረንሳ ይዝረብ።

ታሪኽ

ቅድሚ 1815 እዚ ከባቢ ናይ ዩራ ኣብ ትሕቲ ሰበኻ ጉባኤ ባዘል እዩ ነይሩ። ብ1815 ድማ ብምኽንያት ጉባኤ ቪየና ንካንቶን ቦርን ተዋሂቡ። እንተኾነ ግን ህዝቢ ዩራ ቋንቋ ፈረንሳን ባህሊ ፍራንኮፎንን ሒዙ ቀጺሉ። ምስ ግዜ ኣብ መንጎ እቲ ቋንቋ ፈረንሳ ዝዛረብ ክፋልን ዝተረፈ ክፋል ካንቶን ቦርንን ወጥሪ ተፈጢሩ። ኣብ መጀመርታ መበል 20 ክፍለ ዘመን ሓድሽ ካንቶን ናይ ምፍጣር ሓሳብ ተላዒሉ። ኣብ መወዳእታ ብ23 ሰነ 1974 እቶም ነበርቲ ንካንቶን ዩራ ንምምስራት ኣድሚጾም። ካብ 1 ጥሪ 1979 ጀሚሩ ካንቶን ዩራ ወግዓዊ ኮይኑ። ገለ ክፋል ናይ ዩራ (Jura bernois) ኣብ ካንቶን ቦርን ተሪፉ። ከተማ ሙቲየ ኣብ 2026 ናብ ካንቶን ዩራ ተጸንቢሩ።

ልምድን በዓላትን

ኣብ ዩራ ዝርከቡ ልምድታትን ባህልታትን ምስ ሃይማኖታዊ በዓላትን ወቕትታትን ዝተኣሳሰሩ እዮም።

- ኣብ ደለሞን (Delémont) ፍራንሽ ሞንታኝን (Franches-Montagnes) ኣብ ወርሒ ለካቲት ካርኒቫል ይበዓል።
- ኣብ ጽድያ፡ ደለሞን “Danse sur la Doux” የብዕል።
- ኣብ ሓጋይ ዳርጋ ኣብ ነፍሲ ወከፍ ዓጺ “በዓል” ኣሎ።
- ኣብ ወርሒ ነሐስ፡ Saignelégier ብMarché Concours National de Cheval ዝብሃል ናይ ፈረስ መደብ ኣሽሓት በጻሕቲ ይስሕብ።
- ኩሉ ክልተ ዓመት፡ በመወዳእታ ሰሙን ነሐስ፡ ብራደሪ ኣብ ፖረንትሮዊ (Porrentruy) በዓመታት ጥምረት (ንምሳሌ 2026 እና 2028) ይካየድ፤ ኣብ ሙቲየ (Moutier) ድማ በዓመታት ዘይጥምረት (ንምሳሌ 2027 እና 2029) ይካየድ።
- ኣብ መስከረም፡ ፈስቲቫል ሙዚቃ Chant du Gros ኣብ ለ ንዋርሞን (Le Noirmont) ይካየድ።
- ኣብ ሕዳር በዓል ናይ ቅዱስ ማርቲን (St-Martin) ኣብ ኣጆይ (Ajoie) ይበዓል።

ዞባዊ ፍርያት

ካንቶን የራሱ ብናይ ውሽጢ ዓዲ ፍርያታ ትፍለጥ፤

- ፎርማጆ ቴት ደ ሞይን (Tête de Moine) AOP (ፍርያት ኢንተርዮራሲክ)

ዳማሲን ኤኦፒ (Damassine AOP) ዝብሃል ነቢት (ልዑል መጠን አልኮል)

- ዝተሸሸ ሶስጅ ሶሲስ ድኦኦጆይ (Saucisse d'Ajoie IGP)
- ቡዲን (boudin)፡ ኣብ በዓል ናይ ቅዱስ ማርቲን (St-Martin) ዝብላዕ ደም ዘለዎ ሶስጅ ዓይነት እዩ

ብዙሓት ሓረስቶትን ኢደ ጥበበኛታትን ካልእ ብሉጽ ጽሬት ዘለዎ ዞባዊ ፍርያት የፍርዩ። ኣብ ነፍሲ ወከፍ ክልተ ዓመት ኣብ ኮርተሜሎን (Courtemelon) ዓቢ ውድድር ዞባዊ ፍርያት ይካየድ።

ዝያዳ ሓበሬታ (ኢንክኣድራሻታት ብሮፖፖራት ቡለቲን)

www.bonjour-jura.ch/ti/canton-du-jura/un-bref-portrait

ፖለቲካዊ ስርዓት ስዊዘርላንድ

አብ ስዊዘርላንድ ፖለቲካዊ ሓይሊ ብሰለስተ ደረጃታት ይሰርሑ፡ ኮንፈደራሽን (ንኹላ ስዊዘርላንድ)፡ ካንቶናትን ኮሙናትን። ስዊዘርላንዳውያን ብሓፈሻ አብ ዓመት 4 ጊዜ ድምጹ ብምሃብ አብ ፖለቲካዊ ውሳኔታት ጽልዋ ይገብሩ።

ኮንፈደራሽን ስዊዘርላንድ

እዚ ሕጂ ዘሎ መልክዕ ኮንፈደራሽን ስዊዘርላንድ ካብ 1848 አትሒዙ ዝጀመረ እዩ። ርእሰ ከተማ - ቦርን እያ። ስዊዘርላንድ ዝተፈላለየ ባህልታት፡ ቋንቋታትን ሃይማኖታትን ዘለዎ ሃገር እያ። አብ ዓለማዊ ፖለቲካ ገለልተኛ ሃገር እያ።

ፌደራሊዝም

ስዊዘርላንድ ካብ ኮንፈደራሽን ግዝኣታት ናብ ናይ ሎሚ ፌደራል ግዝኣት ማዕቢላ። ብሓያሎ ግዝኣታት (ካንቶናት) ዝቐመጡ እያ። እተን ካንቶናት ብዙሕ ርእሰ-ምሕደራ አለወን።

ብዙሕ ነገራት ባዕለን ክውስና ይኽእላ። እዚ ፌደራሊዝም ይበሃል።

ናይ ገዛእ ርእሰን ውዳበ ዘለወን 26 ካንቶናትን ልዕሊ 2000 ምምሕዳራት አለዉ።

ኩለን ካንቶናት፡ እንተሓይ ካንቶን ዩራ፡ ናይ ገዛእ ርእሰን ቅዋምን መንግስትን፡ ናይ ገዛእ ርእሰን ባይቶን ናይ ገዛእ ርእሰን ቤት ፍርድን አለወን።

ሕግታት ፌደራል ጥራይ እዩ ንመላእ ስዊዘርላንድ ዝምልከት። እተን ካንቶናት ናይ ገዛእ ርእሰን ሕጊ አለወን። ምምሕዳራት እውን ሕጊ (ደንቢ) ከውጽኦ ይኽእላ እየን።

እተን ካንቶናትን ምምሕዳራትን ዝተፈላለዩ ዕማማት ከም ትምህርቲ፡ ክንክን ጥዕና፡ ጸጥታን መጓጓዣያን ይሰርሑ።

ንኣብነት ስርዓተ ትምህርቲ ከከም ካንቶንን ምምሕዳርን ይፈላለ እዩ።

ኮንፈደራሽን፡ ካንቶናትን ኮሙናትን ኣገልግሎታቶም ንምምዋል ግብሪ ይእክቡ።

ንኣብነት ኣብያተ ትምህርቲ፡ ሆስፒታላት፡ ባህሊ።

ምክፍፋል ስልጣን

አብ ስዊዘርላንድ ስልጣን ኣብ ሰለስተ ኣካላት ይምቀል፤

- ፈጻሚ ኣካል (ሕግታት ይፍጽም)
- ፈጻሚ ኣካል (ሕግታት ይፍጽም) ሕግታት ኣብ ክዉን ህይወት ክትግበሩ ይጽዕር።
- ፍርዳዊ ኣካል (ሕግታት የተግብር)።

ስልጣናት ንመላእ ስዊዘርላንድ (ብደረጃ ፌደራል)፤

- ሓጋጊ አካል፡ ባይቶ ፌደራል፡ ብሃገራዊ ቤት ምክሪን (Conseil national) (200 አባላት) ቤት ምክሪ ካንቶናትን (Conseil des Etats) (46 አባላት) ዝቐመ እዩ፡ እቶም አባላት ኣብ ነፍሲ ወከፍ 4 ዓመት ብህዝቢ ይምረጹ።
- ፈጻሚ አካል፡- ቤት ምክሪ ፌዴሬሽን (7 አባላት ኮይኖም ኣብ ነፍሲ ወከፍ 4 ዓመት ብባይቶ ፌደራል ይምረጹ)።
- ፍርዳዊ አካል፡ ሓዲሞ ሃገራዊ ኣብያተ ፍርዲ፡ ቤት ፍርዲ ፌደራል ዝለዓለ በዓል ስልጣን እዩ (ዳያኑን ኣኽበርቲ ሕጊን ብባይቶ ፌደራል ይምረጹ)።

ስልጣን ኣብ ካንቶን ዩራ (ደረጃ ካንቶን)፤

- ሓጋጊ አካል፡ ባይቶ (ኣብ ነፍሲ ወከፍ 5 ዓመት ብህዝቢ ዝምረጹ 60 አባላት)
- ፈጻሚ አካል፡ መንግስቲ (ኣብ ነፍሲ ወከፍ 5 ዓመት ብህዝቢ ዝምረጹ 5 አባላት)
- ፍርዳዊ አካል፡ ናይ ካንቶን ቤት ፍርዲ (ካልኣይ ደረጃ)፡ ቀዳማይ ደረጃ ቤት ፍርዲ፡ ቤት ጽሕፈት ዓቓቢ ሕጊን ቤት ፍርዲ ትሕቲ ዕድመን (ዳያኑን ኣኽበርቲ ሕጊን ብባይቶ ይምረጹ)።

ኣብ ምምሕዳራት ዘለዉ ስልጣናት (ብደረጃ ምምሕዳር)፤

- ሓጋጊ አካል፡ ኣኼባ ምምሕዳር (ወይ ባይቶ ምምሕዳር) .
- ፈጻሚ አካል፡ ባይቶ ምምሕዳር (ወይ ባይቶ ከተማ)።

ዲሞክራሲያዊ መሰላት (ተሳትፎ ኣብ ድምጽን ምርጫን)

ኩሎም 18 ዓመትን ልዕሊኡን ዝዕድሚኦም ዜጋታት ስዊዘርላንድ ከድምጹን ክምረጹን መሰል ኣለዎም። ኣብ ፖለቲካዊ ጉዳያት ድምጽም ይህቡ፤ ወከልቲ ይመርጹን ብደረጃ ምምሕዳር፤ ካንቶንን ፌደራልን ክወዳደሩ ይኽእሉ።

ኣብ ካንቶን ዩራ ን10 ዓመት ኣብ ስዊዘርላንድ፡ ኣብ ካንቶን ድማ ን1 ዓመት ዝተቐመጡ ወጻእተኛታት ብደረጃ ካንቶንን ምምሕዳርን ድምጽም ክህቡ ይኽእሉ።

ብደረጃ ምምሕዳር ውን ክምረጹ ይኽእሉ እዮም (ብዘይካ ከም ከንቲባ)።

ተበግሶታት

ዜጋታት ሓሳብ ናይ ሓደሽቲ ሕግታት (ህዝባዊ ተበግሶታት) ከቕርቡ ይኽእሉ ነዚ ንምግባር ድማ ዝተወሰነ ቁጽሪ ፌርማ ክእክቡ ኣለዎም (ንስዊዘርላንድ፤ 100 ሽሕ ፌርማን ንካንቶን ዩራ ድማ፤ 2 ሽሕ)። ሽዑ ህዝቢ ነዞም ህዝባዊ ተበግሶታት ዝምልከት ድምጺ ክህብ ይኽእል።

መሰረታዊ መሰላት (መሰል ህይወት፣ መሰል ውሕስነት፣ ናጽነታት)

ቅዋም መንግስቲ ፌደራል እቲ ካብ ኩሉ አገዳሲ ዝኾነ ሕጊ ኣብ ስዊዘርላንድ እዩ።

መንግስቲ ፌደራል ከመይ ከም ዝሰርሕን ምስ ካንቶናት ዘለዎ ርክብን ይገልጽ።

መሰል ህዝቢ ዘውሕስን ዕላማታት ፖለቲካ ስዊዘርላንድ ዝገልጽን እዩ።

ሕገ መንግስቲ ፌደራል መሰረታዊ መሰላት ከም፤

ከም መሰል ህይወት፣ መሰል ናይ ሓገዝ ኣብ ህጹጽ ኩነታት ወይ ካብ ኣድልዎ ምክልኻል ዝኣመሰሉ ኣድልዎ ማለት ሓደ ሰብ ብሰንኪ መበቆሉ፣ ዓሌቱ፣ ሃይማኖቱ፣ ስንክልናኡ፣ ጾታኡ ወይ ጾታዊ ዝንባለኡ ዘይፍትሓዊ ኣተሓሕዛ ይግበረሉ ማለት እዩ።

ኣብ ስዊዘርላንድ ናጽነት ሃይማኖት፣ ርእይቶ፣ ማሕበርን መራኸቢ ብዙሓንን ውሕስነት ኣለዎ።

ካንቶን ዩራ ብመንገዲ ቤት ጽሕፈት ምውህሃድ ወጻእተኛታትን ምቅላስ ዓሌትነትን (Bureau de l'intégration des étrangers et de la lutte contre le racisme) ግዳያት ወይ መሰኻኽር ኣድልዎ ንዝኾኑ ሰባት ማእከል ምኽሪ ተቐርብ።

ዝያዳ ሓበሬታ (ሊንክኣድራሻታት ብሮፕራት ቡለቲን)

www.bonjour-jura.ch/ti/canton-du-jura/le-systeme-politique-en-suisse

ሃይማኖት

ስዊዘርላንድ ክርስትያናዊት ሃገር እያ፡ ብዙሓት ሰባት ግን ካልእ ሃይማኖታዊ እምነት አለዎም። ናጽነት ሃይማኖት ውሕስነት አለዎ ከምዕራቡን ህዝባዊ አብያተ ትምህርትታት

ብሃይማኖት ገለልተኛታት እዮም።

ስዊዘርላንድ ክርስትያናዊት ሃገር እያ፡ ነፍሲ ወከፍ ካንቶን ብዛዕባ እቲ አብ መንጎ ሃይማኖትን መንግስትን ዘሎ ርክብ ይውሰን። ክርስትያናዊ አብያተ ክርስቲያናት አብ መብዛሕትኦን ካንቶናት ወግዓዊ ተፈላጥነት አለዎን። ካንቶን ዩራ ንሮማውያን ካቶሊካውያንን ወንጌላውያን ተሃድሶ (ፕሮቴስታንት) አብያተ ክርስቲያናት አፍልጦ ይህበ። እዚ ማለት መንግስቲ ዝተወሰኑ መሰላትን ዕማማትን ይህበን ማለት እዩ። ንኣብነት ካብ ኣባላቶም ግብሪ ክእክቡ ይኽእሉ እዮም።

አብ ካንቶን ዩራ ዝርከቡ ሃይማኖታዊ ማሕበረሰባት

አብ ካንቶን ዩራ ዝበዝሕ ህዝቢ ሮማዊ ካቶሊክ (53%) እዩ። ካልኣት ክርስትያንን (7%) ኣስላምን (2.5%) እውን ኣለዉ። ብመሰረት ስታቲስቲካዊ ሓበሬታ ናይ 31 ታሕሳስ 2022፡ 16% ካብቲ ህዝቢ ንነብሶም ከም ዘይሃይማኖታውያን ይገልጹ።

ሃይማኖታዊ ናጽነት

ቅዋም ስዊዘርላንድ ሃይማኖታዊ ናጽነት የረጋግጽ። ኩሉ ሰብ ሃይማኖቱ ክለማመድን ክገልጽን መሰል አለዎ። ዝኾነ ሰብ ኣብ ሓደ ሃይማኖታዊ ማሕበረሰብ ክጽንበር ወይ ኣብ ሃይማኖታዊ ንጥፈታት ክሳተፍ ክግደድ ኣይክእልን እዩ። ኩሉ ህዝቢ ተኣኪቡ ሃይማኖታዊ ስርዓታትን በዓላትን ከብዕል መሰል አለዎ። ዝኾነ ሰብ ብሰንኪ ሃይማኖቱ ይኹን እምነቱ ኣድልዎ ክግበረሉ የብሉን።

ሃይማኖትን ቤት ትምህርትን

እቲ ግዴታዊ መንግስታዊ ቤት ትምህርቲ ኣብ ሃይማኖት ገለልተኛ እዩ፤ ሃይማኖታዊ ኣርእስታት ግን ከምሃር ይኽእል እዩ። ኣብ ቤት ትምህርቲ “ስነ-ምግባርን ሃይማኖታዊ ባህልታትን” (Éthique et cultures religieuses) ዝብል ኮርስ ዝተፈላለዩ ሃይማኖታትን ሰብኣውን ሃይማኖታውን ክብርታትን ክትረክብ የኽእለካ። ንዝተፈላለዩ ሃይማኖታትን ሰብኣውን ሃይማኖታውን ክብርታትን ንምፍላጥ የኽእል።

ዝያዳ ሓበሬታ (ሊንክኣድራሻታት ብሮፕራት ቡለቲን)

www.bonjour-jura.ch/ti/canton-du-jura/la-religion

ናይ ነጻ ግዜ

ኣብ ካንቶን ዩራ ነጻ ግዜ ከተሕልፈሉ እትኽእል ብዙሓት መገድታት ኣለዉ (ስፖርት፡ መዚቃ፡ ሳዕስዒት)። ማሕበራት ኣዝዮን ኣገደስቲ እዮን። ንኻልኣት ሰባት ክንላለ ዕድል ይህባና።

ማሕበራት

ብዙሓት ነበርቲ ጁራ ኣባላት ናይ ሓደ ማሕበር እዮም። ንኹሉ ረብሓ ዝጥዕማ ማሕበራት ኣለዎ። ንኣብነት ማሕበራት ስፖርት ወይ መዚቃ። ኣብ ንኣሽቱ ዓድታት ከይተረፈ ስፖርታውን ባህላውን ማሕበራት ኣለዎ። ንኹሉ ክፋታት ኮይኖም ምስ ሰባት ክትራኽቡ የኽእሉኻ። ነተን ማሕበራት ዝምልከቱ ሓበሬታታት ኣብ መርበብ ሓበሬታ ናይቲ ምምሕዳር ይርከቡ።

ንመንእሰያት ዝኸውን ቅድመ-ምድላዎት

ካንቶን ጁራ ንመንእሰያት ብዙሕ ንጥፈታት የቐርብ። መድረኽ ኦክሲጆን (Oxyjeune) ንኹሉ ንጥፈታት ንመንእሰያት ኣብ ጁራን በርኒስ ጁራን የቐርብ። ኣብ ደለሞንን (Delémont) ፖረንትርዊን (Porrentruy) ማእከላት መንእሰያት ኣለዎ። ኣብዘን ማእከላት መንእሰያት ሓሳባቶም ከካፍሉን ፕሮጀክትታቶም ከካይዱን ይኽእሉ። ንጥፈታት ብሓፈሻ ብነጻ እዩ። ኣብ ብዙሓት ዓድታት ናይ ደገ ንጥፈታት ዘዳልዉን መንእሰያት ንሓድሕዶም ክራኽቡ ዘፍቅዱን ማሕበራት መንእሰያት ኣለዉ።

ዑደትን ባህልን

ካንቶን ጁራ ንዑደት ብዙሕ ተኽእሎታትን ሃብታም ባህላዊ ምቕራብን የቐርብ። ታሪኻውያን ኣረጊት ከተማታት፡ ካስትላት፡ ሩባታትን ቐላያትን ኣለዉ። ጽቡቕ ናይ ብሽክለታ ምዝዋር ወይ ምጉዓዝ ክትከይድ ትኽእል ኢኻ። ኣብ ዝተፈላለዩ ቴማታት ዝተዳለወ ምርኢታት ዘለዎም ብዙሓት ቤተ መዘክር እውን ኣለዉ። ጁራ ቱሪዝም (Jura Tourisme) ብዛዕባ ዑደትን ፍጻሜታትን ሓበሬታ ይህብ። ዘባዊ ጋዜጣታት እውን ብዛዕባ ባህላዊ ፍጻሜታት ሓበሬታ ይህባ።

እቲ ናይ ባህሊ ካርድ (CarteCulture) ንዝሓሰረ ስፖርት / ባህሊ / ስልጠና

ብናይ ባህሊ (CarteCulture) ካርድ ትሑት ኣታዊ ዘለዎም ሰባት ንስፖርታዊ፣ ባህላውን ትምህርታውን ፍጻሜታት ዝሓሰረ ዋጋ ክህልዎም ይኽእሉ። እቲ ካርድ ካብታ ኩሉ ዘድሊ ሓበሬታ እትህብ ካሪታስ (Caritas) ክትሓትት ትኽእል ኢኻ።

ወለንታዊ ስራሕ (ብሉይ ክትሕግዝ ምምራጽ)

ወለንታዊ ስራሕ ንሰባት ወይ ንከባቢ ንምሕጋዝ ብዘይ ደሞዝ ዝስራሕ ስራሕ እዩ።

ኣብ ስዊዘርላንድ ብዙሓት ሰባት ብፍቓዶም ዕማማት ይሰርሑ፤ ንንዘብ ከይተቐበሉ። ንኣብነት ፈስቲቫል ንምውዳብ ወይ [ትምህርቲ ፈረንሳ] ንምሃብ(90325)።

መብዛሕትኡ እዚ ስራሕ ብማሕበራት እዩ ዝስራሕ።

ኣብ ማሕበራት ንባህሊ፡ ስፖርት፡ ንሰባት ምሕጋዝ፡ ስልጠና፡ ምክልኻል እንስሳታትን ተፈጥሮን፡ ጥዕናን ካልእን ክትሳተፍ ትኽእል ኢኻ።

ቤነቮላት ዩራ (Bénévolat Jura) ብዛዕባ ወለንታዊ ስራሕን ዕድላትን ኣበሬታ ይህብ።

ዝያዳ ኣበሬታ (ሊንክኣድራሻታት ብሮፕራት ቡለቲን)

www.bonjour-jura.ch/ti/canton-du-jura/les-loisirs